

Zeitschrift: Annalas da la Societad Retorumantscha

Herausgeber: Societad Retorumantscha

Band: 105 (1992)

Artikel: Rapports da las uniuns afiliadas

Autor: Arquint, Jachen Curdin / Deplazes, Gion T. / Scherrer, Carli

DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-235720>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. [Siehe Rechtliche Hinweise.](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. [Voir Informations légales.](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. [See Legal notice.](#)

Download PDF: 08.02.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Rapports da las uniuns affiliadas

Societad Retorumantscha

L'on 1991 po gnir caracterisà sco on da continuaziun per quai chi riguarda l'incumbenza da la Società Retorumantscha e sco on d'innovaziun per quai chi riguarda l'infrastructura per pudair accumplir inavant l'incumbenza.

Chomp persunal

Culs 1. da schner 1991 ha Kuno Widmer cumanzà sia lavur sco redactor-assistent. Sper sia lavur da redacziun ha'l introdüt a la nouva documentalista da l'Institut dal Dicziunari Rumantsch Grischun, a duonna Ines Gartmann, in seis chomp da lavur. Als 4 da marz 1991 ha lic. phil. I Carli Tomaschett absolt cun success seis examen da doctorat a l'Università da Fribourg. Illa tschantada dals 3 da mai 1991 es il dr. Carli Tomaschett gnü tschernü onurificamaing ed in tuotta fuorma sco redactor dal DRG. I fa plaschair da pudair constatar insembel cul cheuredactor cha'l team da lavur dal DRG (4 redactor(a)s, 1 documentalista, 1 secretaria) es uossa baindotà e ch'el po prestar buna lavur.

La radunanza generala da la Società Retorumantscha ha stuvü tour incunter la demischiun da seis commember, rav. Flurin Darms. Nus til ingrazchain da cour per sia fideltà e per sia buna lavur. In sia piazza es gnü tschernü Martin Gabriel, Glion. Sco nouv redactor da las Annalas ha aderi – nus til eschan grats ch'el ha surtut la lavur – lic. phil. Roman Caviezel.

Als 31 d'october 1991 es mort a Sent l'antierur vicepresident da la Società Retorumantscha, il dr. Jon Pult ill'età d'ottanta ons. Üna gronda raspada funebra ha tut cumgià dad el als 4 da november sül sunteri da Sent. Nus ans algordain grats da tuot quai ch'el ha prestà meritaivelmaing a favur dal rumantsch in general, ma impustüt eir da seis impegn pellas meras da la Società Retorumantscha e til tgnaran in buna memoria (vair eir il necrolog i'l tom 105 da las Annalas da la Società Retorumantscha).

Als 22 da november 1991 es l'antierur cheuredactor dal Dicziunari Rumantsch Grischun, il prof. dr. dr. h.c. Alexi Decurtins, gnü undrà cul premi da cultura dal chantun Grischun. L'undrentscha da nos antierur cheuredactor, eir sch'ella es rivada brav tardiva, a noss avis, es bainvissa ed impustüt bainmeritada ed es üna distincziun eir pell'ouura dal Dicziunari Rumantsch Grischun (vair eir Laudatio i'l tom 105 da las Annalas da la Società Retorumantscha).

Proget «preparaziun per la stampa»

Grazcha al bun man dal cheuredactor, dr. Felix Giger, eir sül chomp da l'elavuraziun da datas in möd electronic, esa gratià da chat-tar d'ürant il 1991 üna soluziun cuntantaivla ed adeguata per quai chi riguarda il proget «preparaziun per la stampa». Tant per la concepziun co per las apparaturas ed ils programs – quists ultims fich complexs – sun las soluziuns avant man. La dumonda da la finanziaziun dal proget ha pudü gnir scholta almain parzialmaing grazcha ad üna contribuziun extraordinaria dal chantun Grischn (40 000.–). Prüms pass per avair ulteriuras contribuziuns davart da bancas sun gnüts fats ed impromettan eir els almain ün success parzial. L'Associaziun da bancas svizra (Schweizerischer Bankverein) ha intant fingià accordà a bocca üna somma da 10 000 francs. Nus ingrazchain al directur, sar Gianin Murk, fingià uossa per seis bun sustegn e revgniran al fat in noss prossem rapport.

Lavur scientifica, publicaziuns e contacts

D'ürant l'on da rapport es gnü a fin il tom 8 dal Dicziunari Rumantsch Grischn, eir el muni da registers extais (register etimologic, register tematic e survista linguistica-istorica).

Illa collecziun da las Annalas es cumparü il tom 104, dedichà a temas linguistics, litterars, istorics ed istorics-culturalas.

Il tom 7 da la collecziun Romanica Raetica cul titul «Die Orts- und Flurnamen der Gemeinde Trun» cuntegna la dissertaziun dal nouv redactor dal DRG, il dr. Carli Tomaschett. Il tom es gnü preschantà in ocasiun da sia cumparsa a Trun s'vess – cun ün referat da l'autur – in ün rom degn ed a listess temp festiv ed adattà per guadagnar ed interessar ün circol plü vast per la lavur filologica e per seis böts.

In ocasiun da la radunanza generala da la SRR ha referi indsche-gner forestal ETH Niculin Bischoff sur da «Impreschiuns d'ün viadi in Georgia». Il referent es stat d'ürant desch ons manader dal proget dals Chantuns e da la Confederaziun «Chüra dal god da muntogna». Il rapport sur da quist proget es cumparü in fuorma da cudesch cul titul «Gebirgswaldpflege». Pel viadi in Georgia è'l stat invidà dal WWF International. In Georgia ha'l gnü contacts cull'Università da Tiflis e culla Società per la chüra e per la protecziun da la natüra. Quist'ultima corre-spuonda a l'Academia da las ciencias natüralas in Svizra. Il referat – linguisticamaing ün giodimaint ed üna cumprouva cha'l rumantsch s'adatta eir sül chomp scientific – ha permiss da far congruals interessants tanter il svilup da la chüra dal god da muntogna in Svizra ed il stadi actual in Georgia.

Il cheuredactor, il dr. Felix Giger, il cusgliader pel BREW (Bündnerromanisches etymologisches Wörterbuch), il prof. dr. Alexi Decurtins, il team da redactor(a)s ed ils commembers da la Cumischiun filologica han mantgnü eir quist on ils contacts cun universitats e cun instituts scientifics in Svizra ed a l'ester. A l'exposiziun «Heureka» es il DRG stat preschaint cun üna tabla cul titul «Metter sut giuf».

Jachen Curdin Arquint

Suprastanza

<i>President</i>	Dr. Jachen Curdin Arquint, Cuaira
<i>Vicepresident</i>	Dr. Arnold Spescha, Cuaira
<i>Actuara</i>	Anna-Alice Dazzi Gross, Cuaira
<i>Cassiera</i>	Genoveva Seger-Arquisch, Vaduz
<i>Assessurs</i>	Dr. Cristian Collenberg, Cuaira
	Rest Luis Deplazes, Rabius
	Jost Falett, Bever
	Martin Gabriel, Glion
	Rav. Gion Gaudenz, Puntraschigna
	Cristian Joos, Cuaira
	Gion Arthur Manetsch, Cuaira
	Dr. Jon Mathieu, Cuaira
	Chasper Pult, Pasqual
	Dr. Stefan Sonder, Cuaira
<i>President d'onur</i>	Dr. Gion Deplazes, Cuaira
<i>Redacziun Annalas</i>	Roman Caviezel, Cuaira
	Rav. Gion Gaudenz, Puntraschigna
<i>Revisurs da quint</i>	Robert Capaul, Danis
	Chasper Stupan, Cuaira
<i>Dicziunari Rumantsch</i>	Dr. Felix Giger, Cuaira, caporedacziun
<i>Grischun</i>	Annatina Secchi Malfroy, Cuaira, redacziun
	Dr. Carli Tomaschett, Cuaira, redacziun
	Kuno Widmer, Cuaira, redacziun
	Ines Gartmann, Cuaira, documentaziun
	Alexa Arquisch, Cuaira, secretariat
	Dr. Alexi Decurtins, Cuaira

Romania

Radunonza da delegadas/delegai 1989/90

Onn essan nus s'entupai ils 24 da november a Sedrun. 115 delegadas e delegai e rodund 40 hosps ein stai envidai. Las nevadas dil gi avon nossa radunonza han smasau la gliesta da preschientscha (39 delegai/delegadas e 12 hosps) e schau crescher quella dallas perstgisas (24).

Suprastonza, cussegl e secziuns

Ad otg sedutas ei la suprastonza seradunada, a Glion, Peiden-bogn, Sagogn, Tavanasa, Trun e Laax. Il gi dalla Scuntrada romontscha a Laax essan nus s'entupai sur miezgi per dilucidar differentas pendenzas. Era uonn astgein nus constatar ina stedia participaziun a nossas radunonzas. Nus registrein mo 5 perstgisas e neginas absenzas nunperstgisadas. Puspei han ton nies representant ella suprastonza dalla Ligia Romontscha sco nies collavuratur regional e nuder assistiu a tuttas radunonzas.

Il cussegl dalla Romania (suprastonza, representant dalla Romania ella suprastonza dalla LR, collavuratur regional e collavuratur subregiunals) ei serimnaus a duas sedutas. Dunna Rita Killias-Cantieni, Laax suppleanta da nies representant ella suprastonza dalla LR ei stada presenta omisduas gadas. Quellas radunonzas dueien oravontut tgirar ils contacts culs collavuratur subregiunals. Mo era tractandas da pli gronda muntada dueien vegnir suttamessas al cussegl. Uonn ein quei stai la damonda d'ina revisiun eventuala da nos statuts, art. 1, circumscriziun dil territori da tgira e dil svilup da nies lungatg ella Foppa.

Sur dil decuors da quellas sedutas vein nus informau cuortamein ella Gasetta Romontscha e tras il Radio Rumantsch.

Nossa participaziun allas duas *radunonzas da delegai/delegadas* dalla Ligia Romontscha a Cuera ed a Laax vess saviu esser megliera. Da 19 delegai/delegadas ein mintgamai 16 stai presents.

Treis gadas ha la Ligia Romontscha radunau siu cussegl. Ils dus representants dalla Romania, nies representant ella suprastonza e Vies parsura, ein adina stai presents.

Cun plascher constatein nus il viv cunfar el ravugl dalla Romania da giuventetgna. Uonn eis ella sereorganisada. Nus vein beneventau ed acceptau ses statuts. – Il parsura ha representau la Romania a cuschun da pliras occurrenzas.

Romania e Renania

Il 22 da fevrer d'uonn ein las duas suprastonzas seradunadas alla seduta annuala da 1991. Oravontut ei la damonda d'ina revisiun dils artechels 1 dils statuts dallas duas organisaziuns vegnida discussiunada. La cumissiun paritetica veva suttamess las propostas suandontas:

- Schar ils artechels dils statuts ton dalla Romania sco dalla Renania sco quei ch'els ein, denton aschunscher en in dils artechels ils passus: «Romania e Renania lavuran en stretg contact e coordineschan lur acziuns nua ch'igl ei giavischeivel e pusseivel».
- Las duas uniuns vegnan fusiunadas ad ina suletta, aschia ch'ils dus terms «catolic/protestant» crodan.
- Las duas uniuns Renania/Romania restan sco tochen dacheu. Il territori vegn repartius tenor cunfins geografics, aschia ch'ils terms «protestant/catolic» curdassen.

La cumissiun preferescha l'emprema proposta.

Il cussegl dalla Romania ei staus unanimamein dall'opiniun che mo ina fusiun dallas duas organisaziuns fagess definitivamein fin alla separaziun tenor criteris confessiunals. Pil mument denton ei quella sligiazion buca pusseivla. La collavur culla Renania duei vegnir intensivada. Plinavon ei il cussegl staus dil meini ch'ins duessi s'occupar da fundament dalla historia dallas duas uniuns per contonscher ina basa da decider.

Nies parsura ha assistiu alla radunonza generala dalla Renania a Vargistagn.

Scuntrada e Formaziun Surselva

Quella organisaziun ei segiramein daventada ina impurtonta petga ella scolaziun da carschi en Surselva. Era il 6. rapport annual dat perdetga. Quel publichein nus parzialmein en nossa brochura.

Romania, Cuort Ligia Grischa, Trun

Aschia secloma nossa adressa dapi l'entschatta zercladur. Mo la midada da casa ha caschunau gronda lavur. Ei ha giu num mantener ils contacts cun l'architecta, cun ils commembers dil cussegl dalla Fundaziun Cuort Ligia Grischa e cun il comité d'organisaziun dalla fiasta da reavertura. Mo era translocar tut nos cudischs e nies uorden ellas novas stanzas ei stau ina lavuruna. Senza igl engaschi cumplein da nies collavuratur regional Carli Scherrer, da sia dunna e ses affons e da sia gidontra, dunna Celina Hosang-Vinzens, e sia famiglia, fuss ei semplamein buca stau pusseivel da terminar quella lavur ad uras. Ad els tuts nies cordial engraziament.

Dils 7 entochen ils 9 da zercladur, la fiasta da reavertura dalla Cuort Ligia Grischa, han biars visitau era nossas localitads. Bugen fussen nus era sepresentai ella pressa, mo nies artechel ei buca vegnius publicaus ella Gasetta Romontscha.

Strusch che nus vein giu quei suttetg definitiv vein nus astgau re-tscheiver ina gronda donaziun. Sur prevost Giusep Pelican ha regalau a nus ina gronda part da sia biblioteca romontscha. Dad in gi sin l'au-ter essan nus daventai possessurs dallas impurtontas periodicas ro-montschas da nies territori e da biars cudischs singuls da gronda vale-ta. E nus vein ils megliers aspects da survegnir ina ulteriura donaziun. A nos generus donatur savein nus mo exprimer nies grond Dieus paghi. A nus mauncan mo aunc ils daners da schar far las crunas e vi-trinas necessarias.

Per las donaziuns vegnin nus a constituir el decuors digl onn pro-xim la *Fundaziun biblioteca Romania*.

Ediziuns

Ils 27 da november 1990 vein nus astgau presentar a Trun l'ovra «Igl uaul grond» da Rico Tambornino, ina ediziun da cuminonza culla Renania. Attentamein ein ils interessai suandai las explicaziuns da sco-last Augustin Manetsch e la prelecziun digl autur.

Il fevrer d'uonn ei cumparius il «Nies Tschespet» nr. 62. L'ovra da Vic Hendry, intitulada «Cun l'auter a pèr» ei vegnida presentada dil re-dactur Silvio Camenisch miez mars a Lumbrein. La populaziun da Lumbrein ha priu stediamein part da quella serada embellida dil chor viril ed ha era procurau per ina viva discussiun cugl autur.

Ils 19 d'avrel han varga 100 persunas assistiu alla presentaziun digl «Ischi», annada 75, nr. 2, 1990, a Domat. Iso Camartin ha dilucidau l'ovra e la pictura exponida. La grafica tier igl Ischi 1990 ha il pictur Robert Cavegn procurau. Era quella vernissascha ha dau caschun ad ina emperneivla serada.

Il zercladur ei il tom 2 dalla retscha da Toni Halter, «Il cavale della Greina» cumparius en coediziun Desertina e Romania.

Uonn havess *Duri Sialm* saviu festivar siu 100avel gi da naschient-scha. La Romania ed il Radio Rumantsch han preparau ina cassetta ed ina CD cun ovras da quei valent cumponist sursilvan. Proximamein san ins cumprar quella biala ovra musicala. La Romania ha giu undrau Duri Sialm cun fa inscriber siu num el Curtin d'honor a Trun.

In grond success vein nus giu cun las «Schibettas» dallas Soras Scherrer. Gest ei la secunda ediziun dallas cassetas cumparida. Nus sa-vein pia puspei offerir las Schibettas.

La Romania ei era separticipada dall'ediziun «La famiglia crescha», realisada dalla Ligia Romontscha.

700 onns Confederaziun: festivitads

La populaziun svizra ei seregurdada en numerusas e multifaras festivitads dil giubileum da 700 onns Confederaziun.

La Ligia Romontscha ha organisau en collavur cun la Romania e la Renania ed oravontut cun la populaziun dalla vischnaunca da Laax la Scuntrada romontscha 1991. Sco a Savognin ed a Scuol ei puspei in vast e variont program vegnius purschius. Era quella Scuntrada ha reuniu numerusas Romontschas e biars Romontschs a Laax, Falera e Sagogn. Il grond engaschament da biars ha possibilitau in bien ed interessant andament da quella occurrenza che vegn a star a nus en buna regurdientscha. La vischnaunca da Laax mereta nies sincer Dieus paghi!

Ils Romontschs da Winterthur e contuorn han, egl onn giubilar, preparau ina sentupada culturala Surselva-Winterthur. Bugen vein nus surpriu il patronadi da quella occurrenza ensemen cun il cussegl dil marcau da Winterthur e cun la Quarta Lingua. L'organisaziun ha caschunau dabia lavur. Mo quella ei sepagada.

Ils 8 da zercladur ha il «Gewerbemuseum» da Winterthur aviert las portas per la vernissascha dalla exposiziun da maletgs dils dus Sursilvans Mathias Spescha e Gieri Schmed. Varga 100 persunas han dau suatientscha als invits persunals ed ella pressa da Winterthur. (Deplo-
rablamein ei nies preavis buca vegnius publicaus ella Gasetta Romontscha.) Bugen essan nus era ina gada sestentai per dus da nos pictur-artists. L'exposiziun ha cuzzau entochen ils 23 da zercladur.

Ils 14 da zercladur ha il marcau da Winterthur offeriu in apêro avon la sera d'auturs sursilvans. Silsunter ein ils dus scribents Vic Hendry e Theo Candinas sepresentai agl auditori cun prelecziuns en romontsch e tudestg. Las soras Scherrer ed il frar Clau han delectau ils presents cun cant e musica.

Autras acziuns

Ina semeglionta sentupada sco quella dad onn a Sedrun ei preparada per Sagogn. Quella duess sefar ensemen cun la Renania. Nus lein discuorer dil diever da nies lungatg en quei vitg che schai ella Foppa ch'ei periclitada linguisticamein. Bugen offerin nus nos survetschs.

Bardigliar ha era ses avantatgs. Ins vesa tgei ch'ei tut s'emplunau el decuors dils onns. En vesta a nies magasin pleins da cudischs vein nus fatg ina acziun da cudischs per tut las scolas dallas vischnauncas da nies territori. Differentas vischnauncas ein semussadas engrazievlas cun bialas contribuziuns finanzialas.

Ils 11 da november ha liug a Rueun igl emprem concert d'in chor dil vitg e da pliras gruppaziuns musicalas da nossa regiun. Ulteriurs concerts duessen suandar en Lumnezia ed ella Cadi.

A caschun d'ina sentupada cun representants dalla Stampa Romontscha Condrau SA vein nus discutau davart las relaziuns denter Romania e la stampa. Nus vegnin oravontut a coordinar l'ediziun e la presentaziun da cudischs.

Nossas finanzas

Quellas han caschunau e caschunan vinavon bia mal il tgau. Tut vegn pli car, oravontut las ediziuns. Ed el medem temps stagnescha la vendita da cudischs. Nus stuein reducir l'ediziun, era tier Tschespet ed Ischi, sin denter 1000 e 1500 exemplars. Per mintga ediziun ha ei num spluntar per susteniments. Ediziuns supplementaras san mo vegnir realisadas cun finanziaziuns specialas. Quei ei donn, mo ei va buca auter.

Cun grond plascher vein nus surpriu las localitads ella Cuort Ligia Grischa a Trun. Mo ussa eis ei da cumprar mobiglias, teppis, cazzolas, crunas e vitrinas da cudischs etc. Nus vein instradau ina acziun speciala scrivend brevs ad instituziuns e fatschentas da nossa regiun suppli-cond da sustener nossas stentas d'endrizzar nies niev dacasa. Nus spe-rein!

Vesend nus ellas stretgas ha l'Uniun dals Grischs empristau a nus la biala summa da 30 000.– francs, per 5 onns e senza tscheins. Per quei susteniment savein nus bien grau. El ei in mussament extraordinari da solidaritad denter Romontschs. Nus esprimin era en quei liug nies meglier engraziament als Engiadines.

La Romania engrazia era al Cumin da Glion pils 4 500 francs impundi per la Scuntrada a Laax.

En vesta a nossas schliatas finanzas organisein nus plirs concerts da beneficenza en nossa favur. Nus sperein che musicistas e musicists sco era gruppaziuns da cant e musica sunien e contien gratuitamein per nus.

L'administraziun da taglias dil cantun Grischun ha dau suatien-tscha a nies giavisch e declarau la Romania libra da taglias. Cheutras san donaziuns fatgas alla Romania vegnir deducidas dallas entradas da nus pagataglias!! (El rom da 10% dall'entrada netta.)

Susteniments finansials

Bugen vessen nus dau dapli!

Uonn vein nus susteniu:

- la Romania da giuventetgna
- il Chor d'affons Lumnezia (daner da start)
- Editura Desertina Mustér (Tiara cotga)

- la Sentupada culturala Surselva-Winterthur
- la Tribuna 84 Mustér (presentaziun Ursin)
- la Scuntrada romontscha a Laax

In memoriam

La fin da mars 1991 ei morts ad Uors/Lumnezia suenter ina cuorta maldispostadad Gion Giusep Derungs. Cun el piarda buca mo la Lumnezia mobein la Surselva ina persunalitad marcanta. Il giuven scolast sededichescha gia baul alla politica e daventa president da vischnaunca, mistral, deputau, mediatur e derschader. Siu camp per propi ei denton la cultura. Bunamein 30 onns diregia el il Chor viril Lumnezia e fuorma quel ad ina impurtonta instituziun dalla Lumnezia. Dasperas cumpona el canzuns per chors d'affons e per chors pli pretensius. Ses merets ein vegni renconuschi ed el undraus: dirigent d'honor dil Chor viril Lumnezia e dalla uniun cantunala e districtuala da cant, retscheiva in premi da renconuschientscha dalla Regenza grischuna, il premi dalla CRR e daventa commember d'honor dalla Romania.

Alfons Vinzens ha passentau sia veta a Trun. 37 onns dat el leu scola e renda – en tutta mudestiadad – biars survetschs alla publicitad: administratur dalla representanza dalla Banca cantunala, causecziun, vicedirigent dil Chor viril da Trun, reschissur da teater ed onnsora organist a Zignau. Dasperas redegia el il cudisch dall'emprema classa «Mia affonza» e scriva el poesias, raquens e teaters. Adina puspei ein sias translaziuns da teaters, poesias e texts per canzuns apprezzadas. Alfons Vinzens ei era staus redactur dil Nies Tschespet. La Romania ha publicau igl october 1990 ina schelta da sia ovra el cudisch «Monas en iral».

Engraziament

Puspei va in onn da gronda lavur e da beinenqual quitau a fin.

Jeu astgel engraziar sinceramein a mia consuprastonta, a mes consuprastonts, a nies representant ella suprastonza dalla LR ed a nies collavuratur regional per las bunas ed emperneivlas relaziuns da nossas sedutas e per la gronda lavur prestada. Ch'ei sa buca depender mo dalla suprastonza savein nus tuts. Mo nus astgein adina sefidar da gidonters, da nossa collavuratura el center a Trun, da nos redactors da Nies Tschespet ed lschi, da nos collavuratur subregionals e da nos representants ellas differentas gruppas da lavur. Impurtont eis ei era d'adina anflar portas aviartas, in bien plaid e cussegl cumpetent ella Lìgia Romontscha. Nies sincer Dieus paghi a Vus tuts.

Els ein strusch da tschaffar e numnar, ils biars singuls ch'ei per-tscharts dalla tenuta culturala ella veta quotidiana. Senza quels sa negina lingua e negina cultura vegnir tgirada e mantenida.

Il parsura: Gion T. Deplazes

RAPPORT DIL COLLABORATUR REGIONAL

Mias activitads principalas selaian resumar sut suandonts tetels:

Sesidas e rapports – Vendita da cudischs – Presentaziun da cudischs – Dun da cudischs allas scolas – Dislocaziun dil center – Avertura ufficiala – Romontschaziuns – Informaziuns.

Sesidas e rapports:

Dapi igl onn 1984 assistel jeu allas sesidas da suprastonza dalla Romania, quei senza dretg da vuschar e scrivel il protocol. Cun quella caschun orienteschel jeu mintgamai la suprastonza davart acziuns previdas ni terminadas.

Mintga meins s'entaupan ils quater collaboraturs regionalis dalla LR a Cuera en Casa Romontscha. Els rapportesch, secusseglan e retscheivan incumbensas.

Vendita da cudischs

Acziuns da vendita han giu liug a Sedrun, Mustér, Sumvitg, Cuschnaus e Lumbrein. La purschida da cudischs dalla Romania e dalla LR ei stada exponida plirs dis els loghens numnai.

ISCHI, NIES TSCHESPET, MONAS EN IRAL ed IGL UAUL GROND hai jeu purtau als revendiders en mintga vitg.

La vendita da cudischs el center e per adressa ei confidada a nossa vendidra dunna Celina Hosang-Vinzens da Trun che ha era organisau in survetsch da brat per numers pli vegls dil NIES TSCHESPET.

Presentaziun da cudischs

Ils 12 d'october 1990 ha giu liug a Trun en sala communal la presentaziun da MONAS EN IRAL dad Alfons Vinzens. Cun quella ediziun ha la Romania undrau il poet e scribent da Trun cun caschun da siu 75avel anniversari. Igl ei stau la pli davosa caschun d'undrar il me-

riteivel. Mo paucs dis suenter ein malsogna e suffrientscha dadas a dies agl undrau. Ils 16 da zercladur 1991 ha Alfons Vinzens bandunau il terrester. El ruaussi en pasch.

Ils 27 da november 1990 han Romania e Renania presentau a Trun IGL UAUL GROND da Rico Tambornino. Quei cudisch che dat faviala als animals digl Uaul Grond ei in'ediziun cumineivla da Romania e Renania.

Il NIES TSCHESPET 62 «Cun l'auter a pèr» da Vic Hendry ei vegnius presentaus ils 15 da mars 1991 a Lumbrein. La populaziun indigena ha priu stediamein part da quell'occurrenza litterara.

La presentaziun digl ISCHI 75, redigius da Gieri Venzin ha giu liug ils 18 d'avrel 1991 a Domat. Era quella occurrenza litterara ha priu in stupent decuors.

Il collaboratur regional ha giu da s'occupar dils detagls da tuttas presentaziuns.

Dun da cudischs allas scolas

La primavera 1991 steva la bardigliada dil center en la Cuort Ligia Grischa a Trun sin rucca. Las reservas dils davos 14 numers dil Nies Tschespet e dad auters cudischs eran fetg grondas ed il plaz el magasin niev limitaus. Cudischs stattan meglier sin crunas accessiblas a lecturs che en stgirs magasins. Ord quels dus motivs ha il cussegl dalla Romania decidu igl 1. da mars da far in dun da cudischs allas scolas romontschas. Realisau quell'acziun ha il collaboratur regional. Las vischnaucas han renconuschiu bein il dun da cudischs dalla Romania. Entochen serrar quen ha quell'acziun purtau alla Romania la summa da fr. 9 300.—. Bien engraziament allas vischnaucas che han contribuü.

Dislocaziun dil center

Il meins d'avrel 1991 havein nus dislocau il center dalla Romania naven dalla casa da scolast Valentin Vincenz a Trun en la Cuort Ligia Grischa. Nus vein affittau quater stanzas che surveschan per biro, stizun, archiv e magasin.

Ils responsabels per la casa sestentan da purtar veta el museum. Las activitads dalla Romania ein sco fatgas per contonscher quella finamira. Cun acziun e scaffend biars contacts sespruein nus dalla Cuort Ligia Grischa anora da promover lungatg e cultura dils Romontschs. Biars contacts persunals sefan en nies biro, en nossa stizun ed egl archiv nua che nus sestentein da cumpletter la retscha da documents linguistics. Cheutras gidein era nus a far pli reha la purschida dil museum.

Activitads quotidianas selain cumbinar stupent cul museum e sut in tetg.

La Romania engrazia a sgr. dr. Pius Tomaschett ed als auters responsabels ch'ella ha survegniu dimora en la Cuort Ligia Grischa.

L'avertura ufficiala

dil museum e da nies center ha giu liug ils 7, ils 8 ed ils 9 da zercladur 1991. Ei ha duvrau bia preparaziun: mobiliar las localitads, actualisar la purschida da cudischs en stizun, endrizzar biro ed archiv e deponer provisoriamain las reservas da cudischs si surcombras. Ils dis d'avertura han biars visitau la Cuort Ligia Grischa e nies center. La vendita da cudischs ei stada dètg cuntenteivla.

Romontschaziuns

el sector inscripziuns publicas controlleschan las pli biaras vischnauncas ussa sezzas il svilup e pretendan che inscripziuns novas seigien romontschas. Quei bien exempel duessen propi tuttas vischnauncas imitar. Inscriptiuns publicas ein signals. Signals plaidan per ordinari in sempel e clar lungatg. Cunsun sch'els ein cumbinai cun in pictogram. – Igl ei strusch da capir ch'in uffeci federal astga montar sper via, amiez il territori romontsch ina termenta tabla cun text tudestg «ZEICHEN SCHAFFEN KLARHEIT». Malgrad pliras intervenziuns da differentas varts serepeta quella historia mintg'onn! – El sector dallas translaziuns dat ei adina puspei da far. Il pli savens translateschel jeu fegls sgulonts e messadis da firmas.

Informaziuns

Singulas personas, gruppas e societads visetan beinsavens il museum e naturalmein era nies center. Ei vegn giavischau informaziun e documentaziun.

Il medem giavischan era scolas dalla Bassa che passentan lur vacanzas en nossa regiun.

Engraziament

Jeu engraziel alla suprastanza dalla Romania, alla suprastanza ed al secretariat dalla LR ed a dunna Celina el center pil bien sustegn e las bunas relaziuns. Era allas vischnauncas, firmas e personas privatas seigi engraziu per confidanza e collaboraziun.

Carli Scherrer, collaboratur regional

Suprastonza

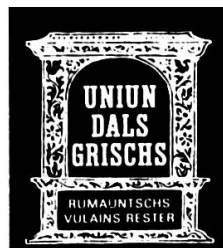
Parsura
Viceparsura
Administratur
Assessurs

Gion Tumasch Deplazes, Domat
Claudia Gienal, Glion
Giusep Giuanin Decurtins, Laax
sur Gion Martin Pelican, Sagogn
Remo Arpagaus, Laax

Publicaziuns
Ischi annual
Tschespet

redactors:
Gieri Venzin, Sedrun/Cuera
Silvio Camenisch, Rueun/Domat

Uniun dals Grischs

La suprastanza

ha trattà ed evas 137 tractandas in 8 tschantadas, chi han gnü lö a Zernez ils 4 settember, ils 27 october, ils 6 november 1990, lura ils 4 schner, ils 15 favrer, ils 10 avrigl, ils 11 lügl ed a Chaunt sur Valchava ils 29 mai 1991.

Chesin Manella

La gestiun da nossa butia da cudeschs e da mezs auditivs es allegraivla, grazcha a l'ingaschamaint da nossa collavuratura e butiera Ursula Willy. Ursula Willy e Jacques Guidon han eir quist on realisà l'ultima eivna da mai üna butia ambulanta tras l'Engiadina e la Val Müstair, e quai cun fich bun success.

Publicaziuns

1. Chalender Ladin

Il redactur Nicolò Men Gaudenz ha preschantà seis seguond Chalender zuond varià chi'd es rivà in var 4000 chasadas in terra ladina ed our i'l muond.

2. Dun da Nadal

Duonna Anita Gordon-Steinrisser ha preschantà seis ultim Dun da Nadal. L'UdG till'ingrazcha per sia gronda lavur prestada daspö 14 ons.

Sco nouva redactura s'ha missa a disposiziun *Chatrina Urech-Clavuot* da Samedan.

3. OTRAS publicaziuns

«Il tunnel», ün roman da Jon Nuotclà.

«Sögl funtaniv», ün volüm cun istorgias cuortas da diversas scripturas e divers scriptuors.

«Register dal Chalender Ladin» da las annadas ün fin ottanta chi cumpiglia ün register cumplet d'autoors ed ün grond register da materias.

Las ouvas da Men Rauch sun bainbod prontas per la stampa.

«Sto sü Lala, il San Niclò es cò», ün cudesch da pops da la chasa editura Nord-Süd, verti in puter dad Anni Tscharner-Tschander.

«Olli, l'elefantin», ün cudesch da pops da la chasa editura Nord-Süd, verti in vallader dad Anni Tscharner-Tschander.

«Ils nanins da Surèn», üna cassetta.

«Annapurna», ün raquint realistic da l'India, tradüt in puter da Nina ed Anna-Alice Dazzi.

4. *Publicaziuns sustgnüdas*

«Aviöl», ün periodic per scolars, edit da la Conferenza ladina.

Ün catalog da l'exposiziun «Valär» da la Chasa Jaura a Valchava.

«Il Bap nos» dad Emil Strimer.

5. *Oters sustegns*

Cun *cudeschs* vaina sustgnü diversas bibliotecas.

Cun *munaida*: ils cuors da rumantsch da la Fundaziun Planta a Sa-medan; ils cuors da rumantsch da stà a Scuol cun üna garanzia da deficit.

Sustegns finansials a l'UdG

La Fundaziun *Biblioteca engiadinaisa* ha sustgnü l'ediziun da duos cudeschs da pops cun 6000 francs. Ün grazcha fich a quista fundaziun, sco eir a seis parsura, sar Otto Largiadèr.

Ils cumüns politics da nos intschess ans han sustgnüts cun bels imports. L'UdG tils ingrazcha.

Cuors

Nos collavuratur Jacques Guidon ha eir quist on organisà ün *cuors per chanzlists* vaira bain frequentà a Zernez.

Per la terza jada ha organisà l'UdG insembel cun la Società da trafic da Scuol ün cuors in vallader per indigens e per esters.

47 persunas s'han partecipadas dals 29 lügl als 2 avuost in chasa da scoula a Scuol. Il cuors es gnü pardert e manà da Jacques Guidon. Diversas persunas s'han ingaschadas sco magisters.

Scolaziun e Fuormaziun Ladina (SFL)

La SFL es üna suotorganisaziun da l'UdG. Presidiada vain l'SFL da *Jacques Guidon*, planisada ed organisada da la magistra per cuors da creschüts, duonna *Flurinda Raschèr-Janett* da Susch. Ün grazcha fich eir a quista organisaziun per la gronda e buna lavur prestada l'on 1990/91.

Cuors per assimilar genituors chi nu sun da lingua rumantscha

Duonna *Rosina Fanzun*, magistra primara chi sta a Champfèr, s'ha missa a disposiziun per organisar e manar quists cuors. Duonna Rosina ha fat d'urant ils mais avrigl e mai üna pruna lavuors preparatorias, uschè ch'ella po cumanzar d'utuon in Engiadin'Ota cun sia lavur. Ella es impiegada da l'UdG sur on per duos fin trais dis l'eivna. L'UdG tilla giavüscha bler success e satisfacziun sün quist nouv chomp.

Dieta putera

L'UdG ha organisà ils 5 d'avrigl üna dieta putera a Samedan, üna sairada preparada cun grond zeli da *Jacques Guidon*, insembel cun üna cumischiun preparatoria. Var tschient personas s'han partecipadas. Quista dieta ha fat evidaint, cha'l puter bsögna üna chüra fich intensiva, impustüt sül chomp da la scolaziun. L'Engiadin'Ota es ün territori bilinguistic, ingio cha'l rumantsch dvainta vieplü falomber. Id es perquai necessari da definir cler e net che sectuors da la vita chi desan esser rumantschs e chenüns tudais-chs. L'UdG vuol in quel sen crear üna cumischiun cun la lezcha da tscherchar e formular vias (nouvas) pratichablas per mantgnair ün bilinguisssem bainfuondà.

Radio Piz Corvatsch

L'UdG s'ha intermissa pro quist radio local, siond ch'el nun accumulscha las prescripziuns da la concessiun datta da la Confederaziun chi pretenda dal Radio Piz Corvatsch 15% contribuziuns da pled in rumantsch.

L'UdG s'ha declerada pronta da sustgnair quist radio, per ch'el riva d'accumplir la concessiun. In quel sen ha l'UdG scrit in üna charta a signur Antonio Riva, directur general dal radio DRS, giavüscond da surlaschar al Radio Piz Corvatsch il bloc da novitats dal Radio rumantsch.

Preseminar Ladin

L'UdG s'ha intermissa cun tuot sias pussibilitats per mantgnair il Preseminar Ladin a Samedan, uschè cun telefons, cun chartas, cun sairadas e cun üna resoluziun drizzada al departamaint d'educaziun dal Chantun Grischun. Malavita sto il Preseminar Ladin far müdada e vain a star our a Cuaira.

Pro Engiadina Bassa

La Pro Engiadina Bassa es landervi ad elavurar ün concept da svilup per sia regiun. Maria Sedlacek, Jon Domenic Parolini, Jacques Guidon e'l parsura da l'UdG fan part in differentas cumischiuns per quist concept.

Cumischiun «Dicziunari indiomatich puter e vallader»

Domenic Andry es respunsabel pel dicziunari vallader sco eir pel puter. Sco assistenta o güdonta permanenta ha l'UdG elet a Nina Dazzi.

Insembel cun la LR ha l'UdG eir elet üna cumischiun chi dess sustgnair e cusgliar a la redacziun. A quista cumischiun fan part:

Anna-Alice Dazzi Gross sco linguista e rapreschantanta da la LR; Claudio Gustin, inspectur scolastic, sco rapreschantant dal Chantun; Chatrina Urech-Clavuot per dumondas dal puter e Gion Tschärner chi funcziuna eir sco parsura da quista cumischiun.

Collavuratur regional

Jacques Guidon ha eir d'ürant quist on prestà üna pruna lavur (mera seis rapport). Ils 23 da lügl 1991 ha el gnü seis 60avel cumplion; l'UdG til gratulescha e til ingrazcha per seis grond ingaschamaint a favur da la Rumantschia e til giavüscha tuot il bun per seis avegnir.

Ingrazchamaints

Bleras secziuns localas da l'UdG e societats da teater ed otras societats han prestà buna lavur rumantscha; quai vala eir per nossas magistras e magisters da scouline, da las scoulas primaras, secundaras, professiunalas e medias; quai vala eir per tuot las bleras persunas chi praistan lavur publica sül cbomp politic, social, religius ed economic. Ün lod special va al cunmün da San Murezzan chi ha creà bel ed aposta ün mez d'instrucziun rumantsch per las scoulas primaras dal lö.

In memoria

L'on scuors sun mortas duos persunas cun gronds merits per l'UdG e seis movimaint (mera ils necrologs). I sun quai:

Leo Artur Nicolay da Bravuogn e Clostra. El es stat blers ons redacatur da la «Pro Bravuogn» e president da la Fundaziun Augustin.

Prof. dr. e dr. h.c. Andrea Schorta, üna gronda persunalità, cun-
tschainta sur cunfins sco linguist da gronda sapchüda, chi saja sco
schefredactor dal Dicziunari Rumantsch Grischun, sco collectur e
cumpiladur da ses toms voluminus da las Funtanas da dret grischun,
sco autur da trais toms dal Cudesch da noms retics, sco referent e.u.i.

Nus tils tgnain in buna e pia memoria.

Il parsura: Gion Tscharner

RAPPORT DAL COLLAVURATUR REGIONAL

Il rapport dal president da l'UdG manzuna eir üna buna part da
mia actività. Eu fetsch part a tuot las radunanzas da la suprastanza da
l'UdG cun vusch consultativa.

Las incumbenzas dal collavuratur regional sun multifarias e per
part eir interessantas. Il mal es, chi nu's po bod mai star vi d'üna lavur
sainza gnir interruiot da lavuors imprevisas.

Scoula

- Scoulinas: il cuors tradiziunal da rumantsch per mussadras / pel
mussader ha gnü lö als 6 da november 91. El es stat dedichà a «Ils
tschinch sens». Già cha nus nu chattain adüna manadras/manad-
ders da cuors Rumantsch(a)s, eschna sforzats da recuorrer a da
quel(la)s da lingua tudais-cha.
L'ambiant dal cuors es però rumantsch, e la lingua da communi-
caziun es medemmamaing rumantscha.
La statistica da la lingua dals scolars es ün tschert spejel da la situa-
ziun demografica da l'intschess ladin.
- Quai chi'm manca es il contact cun la magistraglia. Mia participa-
ziun a la Conferenza generala ladina (CGL) nun es sufficianta per
stabilir ün contact e per appellar als magisters da s'ingaschar illa la-
vur culturala.
- Eu n'ha tut part a la reuniun dals rapreschantants da las scoulas fun-
damentalas tudais-chas cun instrucziun da rumantsch (12 favrer a
San Murezzan).
- Scoula commerciala: A chaschun dals examens finals n'haja func-
ziunà sco examinatur e sco expert.

Scoulaziun da creschüts

La restructuraziun da la Scuntrada + Furmaziun Ladina (SFL) s'ha verificada. A tuottavia es l'actività da noss'instituziun dvantada plü cuntschainta e quai eir grazcha a la publicità plü pronunzchada. Ils cuors sun frequentats vaira bain. Success ha gnü eir l'acziun per cundtscher commembers. Cumprovada s'ha eir la collavuraziun cun la Società da commerzi e da mansteranza da l'EB.

Sco rimplazzant n'haja s'vess gnü da dar cuors: Atelier da scriver e correspundenza d'affar.

- Eu n'ha tut part sco commember a las radunanzas da la suprastanza centrala da la AUPS (Associazion da las universitats popularas svizras). Implü fetscha part da la Cumischiun pedagogica da l'AUPS.
- Ils cuors d'assimilaziun chi vegnan organisats dals cuvis in collavuraziun cun la SFL in bliers cumüns han ün vaira bun esit. Id es mal eruir per üna data fixa il numer dals cuors e dals partecipants, causa chi'd han lö d'ürant l'inviern.
- Il cuors annual da rumantsch per chanzlists e pels nuders da circul e dad organisaziuns regionalas han gnü lö als 15 november 91.
- Il seguond cuors intensiv da rumantsch cun program cultural supplementar (chant, musica, referats ed excursiuns) – Scuol, 29 lügl fin 2 avuost 91 – arrandschà da l'UdG ed organisà insembel cun la Società da cura da Scuol ha gnü ün bun success (48 participant(a)s in 5 classas da prestaziun).

Contact direct culs cumüns

Eu n'ha tscherchà il contact cun autoritats cumünalas e sun gnü a pled illas radunanzas cumünalas dals seguaints lös: Tarasp, Susch. OTRAS autoritats cumünalas m'han miss in vista da pudair referir in lur radunanzas.

Contacts cun otras minoritats

Ils contacts sun stats limitats plüchöntschi a contacts privats co d'uffizi.

Qua e là fetscha da guida per gruppas da Ladins da las Dolomitas chi vegnan a far visita in Terra ladina, ma eir tils orientesch in quellas occasiuns davart l'intera Rumantschia. Ultimamaing han Tirolais dal Nord tscherchà ün contact cultural cun l'EB. Els lessan imprender a cugnuoscher la lingua chi vain discurrüda a l'En, ant ch'el dvainta Inn.

Ediziuns

Preparaziun da manuscrits per la stampa, istanzas per subvenziuns, trattativas cun stamparias, correcturas da manuscrits e da binde-ras da stampa. Derasaziun da las ediziuns in collavuraziun cun l'administraziun, recensius. Servezzan da traducziun.

La «Libreria ambulanta» chi'd es statta in viadi dals 27–31 mai 91 ha gnü ün bun esit.

Teater

- Intimà da giovar a teater. Agüd pro la tscherna da tocs. Schi'd es stat mez e pussibel suna stat a las rapreschantaziuns i'l intschess la-din.
- Cooperà pro la fundaziun da la «Tribüna valladra» chi prevezza da rapreschantar dal 92 ün gö liber. Lavur organisatorica fin chi'd es stat in pè il comitè d'organisaziun. Daspö, stretta collavuraziun.
- Güdà a l'Uniun da teater popular (UTP) ad organisar üna reuniun regionala da las gruppas da teater (30 november a Zernez).

Ulteriuras activitats

- Cusgliader in dumondas da cultura in general: Collavuraziun culs Amis da l'art d'EB; visita ad exposiziuns e concerts.
- Trattativas cun ün pèr respunsabels da la Televisiun rumantscha concernent la realisaziun dal film televisiv «L'ierta retoruman-tscha».
- Participaziun activa a la Scuntrada a Laax.
- Trattativas cul Radio local Piz Corvatsch conc. lecziuns da rumantsch. Cumpilà üna lecziun da pilot.
- Participaziun al Colloqui «Standardisaziun linguistica» (18/19 avrigl a Cuoir).
- Organisaziun da la «Dieta putera» a Samedan (9 avrigl 91).
- In tschercha da persunas chi's mettan a disposiziun per intervistas.
- Referats e votums per conferenzas da magisters e classas da scoula da la Bassa.
- Audienzas a mediums da massa: schurnalists, coll. da radio e televisiun.

Jacques Guidon, collavuratur regional

Suprastanza

Parsura: Gion Tschärner, Zernez
Vice-parsura: Nina Dazzi, Zuoz
Actuar: Renata Bott, Tschierv
Chesin Manella: Attilio Bivetti, Segl
Assessur: Jon Domenic Parolini, Scuol/Cuoira
Suppleants: Maria Sedlacek-Luppi, Sent, chaschiera
Jürg Zappa, S-chanf

Publicaziuns: Chalender Ladin
Il Dun da Nadal
Redactors: Nicolò M. Gaudenz, Scuol
Chatrina Urech-Clavuot, Samedan

Administraziun e deposit da litteratura:
Chesin Manella, Schlarigna: Ursula Willy, Zuoz

Renania

La Renania e stada cunfruntada igl on passo surtut cun midadas personalas a cun problems da l'instrucziùn da rumàntsch an las scoletas a scoletas. Antras la demissiùn da sear Johann Clopath sco redactor da la «Casa Paterna/La Pùnt», antras la demissiùn da ser Jacob Michael sco redactor dil «Dun da Nadal», part sutsilvana, ad antras la mancànta da mussadras rumàntschas sutsilvanas en las petgas da la promoziùn linguistica da la Renania – las qualas en la nosssa pressa a la scoletas – vagnidas stramblidas fetg igl on passo.

Plenavànt vainsa constato cun malaveta, ca tant igls curs da rumàntsch an Sutselva sco ear igl diember digls partizipànts da tals tschessan on par on, da maniera ca la Renania e nezessitada da far sforzs spezials sen que sectur.

Sco evenimaint legrel par ancunter e'gl da manzunar l'ediziùn da las ovras digl poet a scrivànt da Schons, Curò Mani, cun quegl e suainter egn'interupziùn da 15 ons puspe egn'cada cumparieu cudeschs an sutsilvan.

Igls dus redactors Gion Kunfermann a Curò Mani àn samess a la redacziùn digl Pledari Sutsilvan (vardar raport pagina 30).

Las activitads da la suprastànta

La suprastànta da la Renania à salvo 9 sasidas durànt igl on da gestiùn passo. Ella à gieu da s'ocupar cun var 40 fatschendas. Las ple impurtàntas en stadas:

- L'instrucziùn da rumàntsch an las scoletas da Ziràn ad Andeer: Par l'egna à la Renania sustanieu l'instrucziùn da rumàntsch an la scoleta d'Andeer cun egna cuntribuziùn, par l'otra à ella sapartizipo da la discussiùn, co promover quell'instrucziùn, egna discussiùn ca à mano a la dezisiùn memorabla da mantaner l'instrucziùn da rumàntsch tant an scoleta sco ear an scola primara.
- Dumondas redacziunalas a furmalas an conex cun l'ediziùn digl «Dùn da Nadal»:
Igl «Dùn da Nadal» satgata d'egn pèr ons annà an egna crisa. Par l'egna tschessa la vendita on par on, igl diember d'abunents ear, par l'otra eassan nezessitos da midar igl concezt a plenavànt à'l demissiuno igl redactor da la part sutsilvana, igl sear Jacob Michael ca à procuro durànt 18 ons par egn curturevel «Dùn da Nadal». Igls seas suczessurs en: Christ Casper Dolf (redactor), Normanda Fehr (cunredactura) a Paul Frigg (cunredactor).

- Igl artetgel 1 digls tschantamaints da la Renania: La suprastànza â elavuro egna proposta partutgànt la formulaziùn digl artetgel 1 digls tschantamaints da la Renania. Quel risguarda las pretensiùns da la radunànza generala (varda radunànza generala).
- La costituziùn da la suprastànza suainter las ligidas digls 23 da marz: Igl parsura â antschiev la sia davosa perioda d’ufezi. Sep Item e vize-parsura a Martin Gabriel davainta scrivànt, Martin Wetten e igl sieus substitut.
- La scolaziùn da carschieus an Sutselva: Igl e vagnieu instalò egna cumissiùn par darasar ple fetg l’ideia da la scolaziùn da carschieus an Sutselva ca e ida da randieu igls davos ons.
- La posiziùn davart igl tschantamaint da scoletas cantunal: La Renania â inoltro la sia posiziùn davart la nova lescha da scoletas grischùna. Ella pretenda surtut c’igl Cantùn prendi masiras urgiaintas par scular mussadras rumàntschas an curs da la savunda veia da la scolaziùn.
- L’ediziùn da las ovras da Curò Mani: (varda ediziùns).
- La ligida d’egn redactur nov par la CP/LP (varda organs).
- La dumonda da sapartizipar da la «Telecommunicaziun Surselva»: La Renania desista da far part da que project, igl qual ella savess trer a nez me minimalmeing.
- Igl project da parscrutaziùn da duna Regula Bücheler: La Renania sustegn finanziàlmeing a concretameing igl project da duna Bücheler, egna geografa turitgesa da la direcziùn sozuala, ca parscrutescha igl grad da l’integraziùn dad imigrànts an la vischnànca da Sagogn. Da que project spetga la Renania novs impuls par la promoziùn digl rumàntsch a Sagogn near an vischnàncas cun situaziùns samagliàntas.
- A caschùn da la santupada cun la Romania digls 22 da favrer e vagnieu discussiuno igl artetgel 1 digls tschantamaints da las duas organisaziùns. Cun quella caschùn e ear puspe egn’eada vagnieu tratg a strada igl tema fusiùn. Mo igls suprastànts desistan da perseguitar venavànt que tema, siànd el megna poc actual. La situaziùn precara an las scoletas da la Foppa e alura vagnida discussiunada a las lavurs da la cumissiùn «Fatscha da nos vitgs».
- La santupada cun la suprastànza da Flond: Igls 15 d’avregl â gieu liac la santupada cun la suprastànza da Flond, a caschùn da la quala la Renania â constato igl angaschi digls da Flond an favur digl rumàntsch, malgro ca la populaziùn tudestga e carschainta a la vischnànca â stuieu angaschar egn canzlist tudestg. Igls da Flond givischan ca la Renania activeschi ple fetg la giuventegna rumàntscha.

- La santupada cun la suprastànza da Sagogn. La situaziùn actuala a Sagogn e detg critica: Par l'egna e igl president comunel da lieunga tudestga, tutas sasidas da suprastànza a las radunànzas comunelas àn da vagnir fatgas par tudestg, par l'otra àni betga cato egna mus-sadra rumàntscha. Igls scularets – igl e egn considerabel diember c'e da lungatg tudestg – survignan instrucziùn da rumàntsch me durànt egn pèr uras ad eanda. Igl e ear gea anqual uniùn ca fa las sias activitads me ple an tudestg.

Plenavànt à la suprastànza da la Renania tracto 10 damondas da sustegn. Ella à cunzedieu cuntribuziùns par las suandàntas ovras near ocurenztgas:

- an favur da l'instrucziùn da rumàntscha an la scoleta d'Andeer
- agl Kino Rätia da Tusàn
- agl Vocalensemble Schons/Mantogna/Tumleastga par egna cd cun 14 canzùns rumàntschas
- an favur da l'ediziùn da l'istorgia da Flond, antras Andrea Darms
- an favur da la «Cursa da Schons» a da la «Cuorsa populara Pez d'Ar-tgas/Vuorz».

Radunàntza generala

La savunda radunàntza generala da la Renania à gieu liac an la sia part sutsilvana: Var 50 cumembers en sarandieus a Vargistagn par schliberar las fatschendas. Agl zenter da talas en stadas las ligidas a la midada digl artetgel 1 digls tschantamaints.

Igls dus cumembers da suprastànza, duna Vreni Caprez-Spreiter da Trin, stada actuara durànt 6 ons, a sear Bernard Demarmels d'Andeer vevan demissiuno. Nus prandagn bugent la caschùn d'igls angraztgear par lur prestaziùns an favur da la promoziùn digl rumàntsch ad an favur da la Renania. Els en vagnieus ramplazos antras igls dus novs: ser Huldrych Blanke da Ziràn a sear Martin Wetten da Luven.

Igl quent da la Renania mussa expensas da 189 846 fràncs. Graztga a la bùna lavur digl cassier Hanspeter Meiler resta a la fegn egn pintg surple da 2730 fràncs, malgro igl defzit previeu. La radunàntza generala à alura dischapruvo la proposta da la suprastànza partutgànt la midada digl artetgel 1 digls tschantamaints. Leza leva mantaner igl criteri cunfessiunal par definir igl antschie d'acziùn. Ella e dantànt vagnida incumbensada da catar egna formulaziùn c'e cunfessiunalmeing neutrala par zircumscriber igl territori renanian. Quella proposta, ca de considerar me l'incumbensa linguistica-culturala da la Renania, de vagnir sutamessa a la 3. radunàntza generala digls 1992.

Par la sera â la vischnànca da Vargistagn organiso egna sera cume-morativa par Steafan Loringet, naschieu igls 1891. Casper Dolf, Toni Cantieni, ser Jacob Michael a Giovanni Loringett ân saragurdo digl grând benefactor da la sia vischnànca nativa ad igl promotur instanca-bel digl rumàntsch, digl qual sear Jacob gi: «Igl sieus ple grând maret e, c'el e sto agl cass da manar nus Rumàntschs sen bünas veias.» Christian Joos â mano atras la serada, ambalida digl tgànt da la Calandaria (direcziùn: Menga Juon-Dolf) a digl cor digls sculars (direcziùn: Georgina Schaller). La Renania angraztga a tuts par lur stupenta purschida.

Ediziùns

Da measa stad e'gl sto adaquella: Suainter preparativas da radund dus ons, en cumparidas las ovras an dus toms digl capo-poet da Schons, sear Curò Mani, ilustradas da sear Konstant Könz da Zuoz. L'ediziùn cumpeglia 500 exemplars par tom. Igls 30 d'avust en quellas ovras vagnidas preschantadas a la populaziùn da Schons: Egna sala fulanada â do pardetga digl interess da la nossa gliעד da quellas ovras, preschantadas da ser Gion Tschärner da Zernez a da ser Huldrych Blanke da Ziràn. Igl e da sperar ca quellas exzelentas ovras tgatan bi dalünga blears lecturs.

La suprastànza da la Renania â refiers l'ediziùn da las ovras da dr. Giuseppe Gangale, parveda màncanza da daners.

La Renania â ear stuieu prender ancunter la demissiùn da duna Yvonne Michael, ca procurava par la vendita da cudeschs. Quella lavur vean fatga ad interim digl colavoratur regiunal.

Igls ravugls rumàntschs

Las secziùns da la Renania: igl Ravugl Rumàntsch d'Andeer, la Cuminonza Romontscha da Trin ad igl Comité Romontsch da Flem ân mess ad ir lur aitgnas activitads an favur digl rumàntsch. La Renania sustegn lur activitads cun mieds finansials ad agid organisatoric antras igl colavoratur regiunal, scha quegl e giavischo.

An que conex angraztgainsa a sear Gion Christ Demarmels, ser Ulrich Cafilisch ad a sear Hanspeter Meiler par lur angaschamaint.

Las cumissiùns da la Renania

Igl dacurs digl on passo â la Renania instalò near reativo las duas cumissiùns c'ân la leztga da sustaner igl redatur da la CP/LP. Venavànt â ella instalò egna cumissiùn ca de promover la scolaziùn da carschieus an Sutselva.

Las cumissiùns stablas en:

- la Cumissiùn La Punt (parsura: Johann Clopath, Trin)
- la Cumissiùn Casa Paterna (parsura: Johann Clopath, Trin)
- la Cumissiùn Fatscha da nos vitgs (parsura: Carli Scherrer, Trun).
Quella cumissiùn â betga svilupo egn'activitad da num igl dacurs digl on passo.
- la Cumissiùn Scolaziùn da carschieus an Sutselva (parsura: Regina Fravi-Dolf, Farden).

Organs

Igls organs da publicaziùn en cumparieus an furma usitada a sainza interrupziùn. Nus lagn betga mancantar la caschùn d'angraztgear aglis noss redactors a colavurators, an spezial a:

- duna Emmi Caviezel da Cuira, redactura digl «Dùn da Nadal»
- sear Johann Clopath da Trin, redactor cass da la CP/LP
- ser Martin Fontana da Favugn, redactor digl «Calender par mintga gi»
- sear Augustin Manetsch da Mustêr, cunredactor digl «Dùn da Nadal»
- ser Jacob Michael da Sagogn, redactor cass digl «Dùn da Nadal» a redactor an ufezi digl «Calender par mintga gi»
- sear Manfred Veraguth da Vuorz, nov redactor da la CP/LP.

Cun fastedi â la Renania prieu cumgieu cun la fegn digl on digl redactor Johann Clopath ca veva redigieu la nossa giaseta la CP davent digls 1974, peia durànt 18 ons, a La Pünt, la part sutsilvana, durànt igls davos 5 ons. An que lùng tains â el sasvilupo ad egn redactor zund fido a verso; da maniera c'igl gli e gartagieu da far ord la Casa Paterna – egn figl dubel d'alura egna giaseta eamnìla respectada a reputada agl miez da las giasetas rumàntschas. La CP/LP e davantada egna giaseta da la nossa regiùn cun format, egna giaseta cun la quala la nossa glièud s'identifitgescha, egna giaseta, la quala nossa glièud spetga vess da saver liger. Igl e ear legivel da constatar c'igl diember d'abunents â sadublagieu an que tains.

La Renania salegra fetg, c'igl e reussieu d'angaschar an la persùna da Manfred Veraguth da Vuorz, egn giuven plagn anim ad angaschamaint, sco nov redactor da la CP/LP. Nus eassan parschuadieus, c'el vean a prestar bùna lavur, schagea ca sear Manfred Veraguth stat pèr a l'antscheata da la sia carriera schurnalistica, a nus speragn surtut ca noss fideivels corespondents vignan ear a sustaner el, scrivànd cuntribuziùns davart ocurenzas ad aranschamaints an lur cuntorn, venavànt speragn nus fetg, c'igl gartegi ad el d'incantar lecturas e lecturs

cun la sia moda a maniera da far la giaseta, senaquegl ca la Casa Paterna/La Pünt prospereschi venavànt sco igls davos ons. Igl angraztgamaint sinzer admetainsa ear aglis cumembers da la supra-stànza. Da cuminànza nus vean igl a gartagear da prender ainta màn igls problems, ca nus spetgan igl dacurs digl on curaint.

*Martin Cantieni, parsura
Bartolome Tscharner*

RAPPORT DAL COLLAVURATUR REGIONAL

Mia lavur da l'onn passà cumpeglia, en moda resumada, ils sequents secturs:

Scolaziun da creschids en Sutselva: Jau hai elavurà il program ed il preventiv da questa, hai fatg las publicaziuns necessarias. Er durant l'onn passà èsi da constatar ina schminuziun da curs e da participants. I n'è betga stà pussaivel da far in curs da rumantsch a Ziràn, a Donat ed a Preaz pervia da mancanza da participants. Persuenter èsi stà pussaivel dad organisar per l'emprima giada suenter 15 onns puspe in curs da rumantsch a Scharons, grazia a dunna Christina Buchli-Mani, e per l'emprima giada a Maton, grazia a Martina Dolf-Clopath, ed a Pignia, grazia a Dumeni Mani, ils quals jau hai instrui en l'adiever dal curs da G. Menzli.

La Renania ha installà ina cumissiun che sustegna mia lavur en connex cun la scolaziun da creschids en Sutselva.

A Flem èsi reussì da metter ad ir in curs per novizs, grazia a la reclama supplementara. Las pli grondas fadias ha chaschunà la tscher-tga d'in/a magister/stra. Finalmein è sa messa a disposiziun dunna Maria Chistell-Cajacob, magistra a Falera, per instruir quest curs.

Scolaziun da creschids en Surselva: Jau hai exequì l'uffizi d'actuar da la Scuntrada e Formaziun Surselva. Jau mez hai dà 55 lecziuns da rumantsch a Flem.

Collavuraziun cun la Casa Paterna/La Pünt: Il decurs da l'onn passà hai jau substitui il redactur da la CP/LP durant 4 emnas.

Jau hai scrit rapports ed artitgels (65) per CP/LP ed hai fatg transla-ziuns (129) per questa.

Translaziuns e correcturas da traducziuns: Translaziuns per uffizis ni per privats èn stad da far paucas. Mia l'avur da traductur sa restrenschia surtut al sutsilvan. Jau hai translata en sutsilvan texts en connex cun il giubileum da la Confederaziun (text per il carnet da program dal Kino Rätia da Tusaun) ed en rumantsch grischun enqual pitschen text per il «Figl scolastic» e per il «Reflectur», l'organ da l'UTP. Jau hai translata en sutsilvan il «S-chazi da plets», in gieu cun plets, da Manuela Gross. En sursilvan èsi stà da translatar paucs texts.

Vinavant hai jau curregì l'adattaziun dal med d'emprender sutsilvan da Gieri Menzli/Georgina Schaller, sias translaziuns dals cudeschs da quints per la scola da Donat, la translaziun dal cudesch da lectura «Danturns» e la translaziun en sutsilvan da «La famiglia crescha», per il qual jau hai er fatg in glossari dal stgazi da plets specific.

Jau hai gì da curreger, per in'eventuala ediziun entras la Romania da giuventetgna, las ovras da Bartholome Battaglia da Sched.

Collavuraziun cun la suprastanza da la Renania: Jau hai fatg part da tuttas 9 sesidas da la suprastanza e da la radunanza generala a Vargistagn.

Collavuraziun cun cumissiuns e secziuns da la Renania: Jau hai fatg part dad insaquantas sesidas da la Cuminonza romontscha da Trin e da ses arranschaments, medememmain hai jau fatg part dad insaquants arranschaments dal Ravugl Rumantsch d'Andeer e da quels dal Comité Romontsch da Flem. Jau hai tgirà ils contacts cun ils parsuras dals ravugls rumantschs rananians. Jau sun commember da la cumissiun d'ediziun da las ovras da Curo Mani e da la cumissiun Fatscha da nos vitgs.

Ediziuns e vendita da cudeschs: Jau hai tgirà l'ediziun da las ovras da Curo Mani, faschond tutta lavur administrativa (scriver istanzas, tractar cun stamparias, calculaziun dal pretsch, arranschar la preschentaziun, organisar la vendita, etc.).

Jau hai repassà ed adattà las paraulas da Gieri Grischott per las edir sco carnet per giuvenils, en sutsilvan.

Jau hai endattà en l'ordinatur electronic las poesias ed ils raquints da Gion Battaglia e preparà l'ediziun da talas en l'idiom da Sched.

Dapi la stad 1991 hai jau er da m'occupar da la vendita da cudeschs da la Renania che vegniva tgirada fin alura entras Yvonne Michael.

Teater: Dapi il matg 1991 sun jau commember da la suprastanza da l'UTP, en la quala jau represchent la Lia rumantscha. (Varda rapport special a pagina . . .)

En mia funcziun da collavuratur hai jau frequentà las represchenta-ziuns da teater sin l'intschess da la Renania.

Contacts: Jau hai fatg part da las radunanzas da la suprastanza da la Renania cun las suprastanzas communalas da la Foppa (Flond e Sagogn). Ils contacts cun autras autoritads, uniuns e persunas privatas èn stadas anzi mudestas il decurs da l'onn passà.

Rumantschaziuns: Las rumantschaziuns èn in sector da mia lavur che na stat betga sin l'emprim rang da prioritads. La rumantschaziun en Val Schons spetga anc adina sia realisaziun. Percunter hai jau gidà a rumantschar il cudesch da telefon dals da Trin, en collavuraziun cun la Cuminonza Romontscha da Trin.

Contacts cun la LR: Jau hai fatg part da tuttas sesidas da rapport e da las radunanzas da delegads. A chaschun da la SCUNTRADA 91 hai jau organisà e tgirà tutta emna in'exposiziun da las ovras dal sculptur da Veulden, Christian Tscharner. Il medem temp hai jau er gidà a realisar il figl d'infurmaziun quotidian da la LR.

Incumbensas generalas: Sco administratur da la Renania fetsch jau era la corrispondenza per lezza.

Il decurs da l'onn hai jau er già la chaschun da far dus referats davart il sviulp dal rumantsch. I fiss da beneventar d'avair dapli chaschuns da sa pronunziar publicamain.

Bartolome Tscharner, collavuratur regiunal

Suprastanza

<i>Parsura:</i>	Martin Cantieni, Donat
<i>Viceparsura:</i>	Sep Item, Flem
<i>Actuara:</i>	Vreni Caprez-Spreiter, Trin-Digg
<i>Cassier:</i>	Hanspeter Meiler, Flem-Vitg
<i>Assessur(a)s:</i>	Bernàrd Demarmels, Andeer Martin Gabriel, Glion Silvia Mark, Ziràn Felix Pfister, Domat Georgina Schaller, Donat
<i>Revisurs:</i>	Gieri Pfister, Vuorz Gion Sutter, Maton/Cuira

Redactur(a)s:

<i>Casa Paterna/La Pünt:</i>	Johann Clopath, Trin-Mulin
<i>Calender per mintga gi:</i>	Martin Fontana, Favugn (part sursilvana) Jacob Michael, Sagogn (part sursilvana)
<i>Dùn da Nadal:</i>	Emmi Caviezel, Cuera (part sursilvana) Augustin Manetsch, Mustér, cunredactur (part sursilvana) Jacob Michael, Sagogn (part sursilvana)

Uniun rumantscha da Surmeir

An ples sedutas è la suprastanza dall'URS sa fatschantada dallas fatschentas da travagl e surtot dalla tgira digl lungatg an Surmeir e dallas relaziuns Leia rumantscha e societads affiliadas.

La tgira digl lungatg an noss esser aint igl mintgade, sen veia, an scola, an cumegn e societads, an affaris e baselgia etc. ò ampren prioritad. Per sarveir a chella fegnameira sa serva l'URS tras mantigneir bunas relaziuns cun uffezis e respunsabels da tot geners e cotras er porscher vicendevlamaintg sustigns e sarvetschs.

Uscheia en nias trattos parzialmaintg igls sequents camps:

Calender/Sulom

Igl Noss Sulom è cumparia an sia 70avla, igl Calender surmiran an la 40avla annada, tottas dus periodicas on adampia cun bravura igl sarvetsch a noss lectours. L'egna scu l'otra vevan pero ossa pitost la taimpra d'antiquitad e nivan ligeidas correspondentamaintg. Per chel muteiv ò la suprastanza instrado siva grondas ponderaziuns en concept nov. La fegnameira era da dar allas periodicas puspe actualitad e surtot concepeir en product tgi vign ligia e tant scu pussebel er duvro durant igl antier onn or. La mancanza da redactours e la situaziun da finanzas ò bagnspert cumando l'avischinaziun digls dus organs. La suprastanza ò relaschea en statut da redacziun e confirmo ena cumischung cun l'elaboraziun digl SULOM SURMIRAN. Igl ampren organ unia SULOM SURMIRAN stat oz an voss mangs. Possa chel organ purtar igls fretgs giavischias e delectar igls noss lectours e lectouras er vevant.

Pagina da Surmeir

Da grond'impurtanza per la derasaziun, igl dialog e la confrontaziun cun igl pled scretg rumantsch ò sainz'oter la nossa gasetta jamnila la PdS. Ena cumischung eligeida dalla suprastanza dall'URS sesa savens, periodicamaintg e tratta tottas pendenzas correspondentas a fundamaint d'en statut redacziunal. La cumischun è fitg activa e premurada da leir porscher agl lectour ena gasetta schi actuala e schlargeda scu pussebel. La mancanza da collaboratours ed igl fatg dad aveir angal ena suletta persunga responsabla per la redacziun èn chitos permanents. En'avischinaziun ad ena gasetta digl de è en tema avert.

Vocabulari surmiran

Igl vocabulari surmiran, duvrabel per scola e mintgade vign a cumpareir. Cun sustign dalla LR, igl inspectorat da scola e digls noss deutos agl cunsegl grond ègl reuschia d'instradar igl vocabulari nov definitivamaintg sur la regenza cantunala. Tal è nia declaro chest onn per med da scola e sottastat ad ena cumischung da survegilaziun. Cun la redacziun è nia incumbenso scolast secundar Faust Signorell. Igl vocabulari sa basa agl vocabulari «Garnier» e cumpeglia ple u mang 25 000 plets tudestg/rumantsch e 15 000 plets rumantsch/tudestg. Oz dastgagn nous constatar tgi la lavour è progredeida bagn. Per settember 91 èn gio messas ca. 29 000 adataziuns (plets) vot deir anfignen igl pled H. I resta anc ca. 36 000 plets la part tudestg/rumantsch; Nous ans legragn gio oz da chella reuscheida indispensabla per igl avignair digl lungatg surmiran.

Administraziun

L'administraziun ed animaziun vign per gronda part promoveida e sustigneida tras igl collaboratour regiunal. Per igl sies post è nia installo da novissem en computer PC tgi è colia d'ena vart cugl PC existent dalla redacziun dalla PdS e cun la banca da datas (plets) dalla LR. A disposiziun per la redacziun PdS e collaboratour regiunal stat er en telefax. Oz vignan texts per la PdS e per periodicas scretgs a Savognin sen diskettas e per part moduladas anavant directamaintg alla stampareia. Cotras so l'URS porscher enqual plaz da lavour an Surmeir ed a madem taimp spargner bagenqual cost da stampareia.

Ediziuns 1991

Plaschevlamaintg cumpara per la fegn da november da chest onn en codesch da canzunettas e versets, illustro per part an calour. I sa tracta da canzunettas e versets per igl antier onn e cumpeglia: Ia e la mia famiglia, festas tgi ia va gugent, tgossas tg'ins fò gugent, ambiaint e conturn e mastiers. Participos a chesta realisaziun èn stos: Daniela Caspar-Steier, Riom, Marlies Jegher, Mulegns e Reto Capeder scu collaboratour regiunal.

Igl davos november antschatta december cumparan er dus novas cassetas da praulas per part or dalla Crestomazia e per part originalas da Giovanni Netzer, Savognin, tgi ò er procurò l'illustraziun dallas dus cassetas. Las praulas registradas digl Radio rumantsch sotligneadas da musica èn pi levas e modernas.

Ansemen cun la Leia rumantscha ò l'URS edia en codesch per l'educaziun sexuala cugl tetel: La famiglia crescha. La translaziun surmirana è neida procurada da Rina Steier-Peduzzi, Savognin.

An collaboraziun cun la Leia rumantscha è cumparia chest onn per l'amprema geda igl codeschign per unfants: Kodi, e chegl an differents idioms rumantschs. Igl resung è sto positiv.

Circus Barbado, sa cloma en'ediziun dalla Leia rumantscha, en codesch per las mussadras da scoligna. Igl codesch cuntigna 25 canzungs per giuier e saltar, per far teater e musica. Las canzungs èn scretgas aint igls idioms, igls texts accumpagnonts an rumantsch grischun. La versiun surmirana ò procuro Madlaina Peterelli, Coira.

Scu mintg'onn èn cumparias er chest onn dus OSL, procuros da Domenica Steier-Brenn, Savognin. Igl tetel digls dus carnetigns: Igls deis strubagleas, translaziun Domenica Steier-Brenn, e Barba Fadri ed igl teissa, ena translaziun da Moscha Jegher-Camen.

An atgna ediziun ò Roc Poltera edia las sias poesias ainten en codeschign cugl tetel: Flours digl mies iert.

Romano Plaz, parsoura

RAPPORT DIGL COLLABORATOUR REGIONAL

Igl mies rapport sa dat digls rapports da mintgade per mang dalla Leia rumantscha e dall'URS.

La sung preschaint a tottas sedutas da suprastanza e da cumischungs, mintgamai cun vusch consultativa, noua tg'ia va er la caschung da rapportar dallas mias activitads e lavours.

Ediziuns

Grond taimp e lavour vaia stuia imponder chest onn per las ediziuns descretgas aint igl rapport annual. Tottas trattativas cun la stampa ed oters collaboratours/as von sur igl collaboratour regional, scu er tottas correcturas da texts, seia chegl per las ediziuns spezialas u per las periodicas. Correcturas tgi costan taimp, ma tgi èn necessarias per satisfar allas novas Normas surmiranas.

Scuntrada e furmaziun

La cumischung ò cumpilo danovamaintg en program per igl aton 1990 e publitgia chel an dus nomras dalla Pagina da Surmeir digl september, noua tgi la Pagina da Surmeir è neida distribueida ainten tottas casadas da Surmeir. Igl schaner è nia publitgia igl program d'an-

viern e nous dastgagn deir tg'igl noss program vegia catto buna accoglientscha e nous vagn savia realisar ple u manc tottas acziuns preveidas, numnadamaintg:

1. Seira d'infurmaziun rg a Lantsch cun 20 part.
2. Seira d'infurmaziun rg a Savognin cun 9 part.
3. Steilas da strom ad Alvagni cun 8 part.
4. 3 curs da cuschinar a Savognin cun 33 part.
5. Curs da rum. per Rumantschs a Sur cun 9 part.
6. Tura da skis da 2 deis Bernina cun 11 part.
7. Declaraziun da taglia a Savognin cun 11 part.
8. Cant avert a Lantsch cun 40 part.
9. Prelecziun e cant avert a Casti cun 75 part.
10. Excursiun d'aton Veia surmirana cun 4 part.
11. Curs d'informatica cun 9 part.

Chest onn vainsa publitgia per l'amprema geda er en curs d'engles, betg per ramplazzar igls curs da rumantsch, na, mabagn per dar la pussebladad d'amprender engles er agls noss indigens, per tgi na stoptgan betg eir utro. 33 annunztgas demossan tg'igl basigns era avant mang.

Curs da lungatg

Igl davos onn èn nias realisos 7 differentes curs da lungatg cun 41 participants a Savognin u a Lantsch. La conjuctura ota ed invasiun da gliout da glianga tudestga è sa redutgeida. Igls problems pigl proxim taimp niron pero betg pi pitschens, causa tgi vagn immigros dad oters paeis tgi son nign tudestg e tgi stuessan neir integros ainten la cuminanza ed ainten scola.

Igl mument corran dus curs da lungatg a Savognin cun 24 participants e 2 curs per avanzos a Lantsch, noua tg'igl curs per principiants è nia referia segl schaner 92.

Acziuns spezialas

Aint igl davos onn am ègl reuschia da ma preschantar ad ena radunanza communal ad Alvagni cun en curt referat sur dalla muntada digl lungatg e digls sforzs per la promoziun e mantignamaint digl lungatg. Amperneda ègl pero rasto cun Alvagni.

Ad Alvagni vaia er gia contacts cun persungas digl li pert. la furmaziun d'ena gruppa culturala.

An differentes discurs dattigl da perseguitar anavant la tgossa. Gruppas culturalas fissan d'avantatg er ainten otras vischnancas. Ma la reali-

saziun e la cuntinuaziun dependa adegna da purtaders an vischnanca. E chegl n'è betg adegna simpel.

Tgi igl noss lungatg rumantsch giolda en bung nom alla Bassa saia experimentar adegna puspe cura tg'ia fatsch referats curts per scolars u amprendists tgi passaintan cò lour vacanzas u emdas da lavour.

Teater

Noua tgi sa dat prova d'animar da giuier teater. A caschung digl curs da teater a Lantsch cun la giuventetna dall'Alvra era previa da discussiunar dall'idea da furmar ena gruppa da teater Val Alvra, analog alla Tribuna sursetra. Causa da malsogna dalla manadra vign igl curs realiso pi tard. Igl intent resta pero igl madem e vess da neir iniziia proximamaintg sur ena gruppa d'interess. Da prancepi vaseta er tottas preschantaziuns da teater ainten la regiun.

Rumantschaziuns

Per chel sectour vaia gia chest onn fitg pac taimp e va agea angal sporadicamaintg, tenor basigns u dumonda.

Cant e musica

Er igl onn scadut vainsa savia realisar cants averts ainten differentas vischnancas surmiranas. En cant avert ò gia li er a Casti a caschung dalla preschantaziun digl codesch «Notiztgas dalla Sicilia» da Linard Candreia. Visitar concerts u otras occurrenzas da cant e musica appartignan mademamaintg all'incumbensa digl collaboratour. Tgi el na so pero er betg esser dapertot, ins stò er ancleir.

Vendita da codeschs

La vendita da codeschs davent digl noss biro scu er sur igls scolasts, resp. scolars sa spleia an ena furma fitg agreabla e plaschevla ed ia less angraztger danovamaintg a scolasts/as e scolars pigl sustign da mintg'onn. Ainten fitg bleras buteias surmiranas ins survign er cartas da gratulaziuns, Nadal e Bumang, scu er cartas da condolientscha.

Ulteriouras lavours

Scu collaboratour regional stung ia a disposiziun er a differentes mediums da massa, a gasettas, a scolas e classas dalla Bassa tgi s'interesseschan per la nosssa cultura. Cun referats pi lungs a pi curts amprova da sviglier l'ancligientscha per igls noss sforzs.

Damai tgi igl post da collaboratour regional e la redacziun dalla Pagina da Surmeir sa cattan sot igl madem tetg, sung ia involvo fitg er aint igl travagl dalla gasetta.

Lavour na mantga betg ed angal cun ageid da bliers sarogl pussebel aint igl futur da realisar acziuns a favour digl noss lungatg rumantsch.

Reto Capeder, collaboratour regional

Suprastanza:

<i>Parsoura:</i>	Romano Plaz, Savognin
<i>Viceparsoura:</i>	Remi Capeder, Casti
<i>Actuar:</i>	Gustav Sonder, Salouf
<i>Cassier:</i>	Gion Cola, Riom
<i>Assessoura:</i>	Marlies Jegher, Mulegns
<i>Delegos dalla Meirana:</i>	Anita Simeon, Lantsch Peter Andreas Cott, Tinizong
<i>Revisours da chint:</i>	Berti Farrér, Stierva Gion Mareia Cotti, Sur

Publicaziuns:

Redactours:

<i>La Pagina da Surmeir</i>	Peder Antona Baltermia, Salouf
<i>Sulom surmiran:</i>	Rina Steier, Savognin Francestg Schmid, Oberengstringen Otmar Spinas, Tinizong Reto Capeder, Savognin

Uniun da scripturas e scripturs rumatschs

Il plü tard daspö las Scuntradas rumantschas da Savognin (85), Scuol (88) e'ls prüms *DIS DA LITTERATURA* da Domat (90) ha la litteratura rumantscha documentà sia preschentscha indispensabla i'l ra-vuogl dal muvimaint rumantsch. Ouai nu voul però dir ch'ün vess fingià dat la resposta definitiva a la dumonda, scha'l rumantsch sta e crouda culs scriptuors o las scripturas, ma ella vain fatta adüna dar-cheu da nouv, mettand in discussiun texts cun bler flà tanter las lingias e spazi per far agens impissamaints.

La suprastanza ha tut a cour ils plets da Lichtenberg, ch'ün «stopcha eir *far* alch da nouv per pudair *verer* alch da nouv» e documentà quista maxima cun ün program fich varià in occasiun da la *SCUNTRADA RUMANTSCHA A LAAX, dals 5 als 11 avuost 1991*. Il grond interess per nossas occurenzas ha cumprovà ch'üna litteratura pitschna profita in möd particular, sch'ella unischa in fuorma concentrada autuors e lectuors, auturas e lecturas, sco schi's trattess d'ün inscunter giubilar d'üna gronda famiglia.

Il program litterar da Laax ha sgüra savü cuntantar las differentas aspettativas dal public, spordschand prelecziuns e discussiuns, referats e lecziuns scenicas, seminaris litterars, prelecziuns per minchün/a, cabaret, musica etc. Minchatant d'eiran eir grondas salas massa pitschnas.

E tuottüna, per correspuonder ad ün «exercizi in vardavlezza», sco cha Hilde Domin pretenda d'üna litteratura autentica, mancan minchatant als texts rumantschs l'elemaint da surpraisa, da qualità exemplarica. L'idea d'üna lingua da standard chi invida eir als oters idioms da tour part a l'incletta litterara füss per la litteratura rumantscha üna gronda sfida cun effet positiv in regard a la qualità dals texts. Ma intant sun els amo fich rars, ils poets innovativs culla vöglija da's dar d'incleger surour ils strets cunfins idiomatics.

Il program da Laax, sco elemaint culminant da la lavur litterara da quist on, spordschaiva mincha di prelecziuns da la daman fin saira cul tema «*L'autur/a e seis text*». Noms, sco *Erica Lozza, Dumeni Capeder, Annamengia Bertogg, Vic Hendry, Margarita Gangale Uffer, Jon Nuotclà, Tresa Rütbers Seeli, Oscar Peer, Flurin Spescha, Clo Duri Bez-zola, Silvio Camenisch, Anna Pitschna Grob Ganzoni* ed *Arnold Spescha* han preschantà per part ouvras novas e spuolvrà la cunvenziun litterara cun vent frais-ch.

Scha scriptuors rumantschs s'expriman in avegnir eir per tudaisch, nu's tratta da tils achüsar dad infideltà, ma dad acceptar cha quel chi scriva dovra quella lingua chi sta il plü daspera a seis impissamaints.

Per uschè dir, sco prevenziun, cha'ls texts nu's najaintan aint il mardals gronds peds, han pisserà las differentas cuntribuziuns musicalas. Ün inrichimaint tuot particular es statta la musica da clavazin virtuosa dad *Annina Sax* chi ha pisserà fingià la prüma saira in occasiun da l'inscunter cun *Adolf Muschg* per ün evenimaint extraordinari. Il cuntschaint professor da litteratura e scriptur Muschg ha sgüra savü schlargiar il muond rumantsch accentuand l'importanza da linguas e culturas pitschnas in vista ad ün'Europa unida.

Robert Grossmann, il cumponist da la prüm'opra rumantscha «Il president da Valdei», ha savü fascinar il public tanter las singulas prelecziuns da mardi saira cun finas punts musicalas d'ün stupend gö da guitarra.

In ün seminar sur da la lirica da *Luisa Famos* ha *Mevina Puorger Pestalozzi* savü dar glüm eir a las parts chi uschigliö as demuossan sco ermeticas e sombras.

«*La pagina*», dimena üna pagina e na daplü, pudaivan preleger in marculdi saira quels e quellas chi forsa s'han ris-chats per la prüma jada da preschantar ün da lur texts davant il public. Ma eir ün pèr «veglias vuolps» s'avaivan masdadas tanter ils novizs, uschè cha'l clarinetist e saxofonist *Domenic Janett* d'eira vieplü in seis elemaint, improviand cun seis instrumaints respostas a texts «crüs e cots».

La saira finala d'eira destinada al cabaret, a quella fuorma litterara chi chatschaiva sias plü bellas flurs dals ons 50 e daspö innan d'eira bod sparida dal palc. Insais dal cuors da teater, ma eir perfuormanzas da character spontan e sorprendent han pisserà per uras zuond divertaihlas. Il guitarrist *Daniel Erni* ha stuvü sunar amo divers tocs suraint fin cha'l public es gnü stanguel dad applaudir.

Il venderdi dals 9 avuost d'eira reservà per nossa *radunanza generala*, quista jada süsom la Surselva in Tujetsch a *Milez*. Nos collega *Toni Berther* avaiva organisà cun premura quist inscunter sün uschè «ot nivel». Sper las solitas tractandas statutaricas as trattaiva da tscherner ün/a nouv/a president/a ed ün/a successur/a per *Irma Klainguti* illa suprastanza. In piazza da *Flurin Spescha* cha la radunanza ha elet sco nouv president, es entrà *Jon Nuotclà*, e *Florentina Camartin* ha surtut la plaiv dad Irma Klainguti.

Culla tscherna da *Vic Hendry* e la conferma da *Flurin Spescha* es la redacziun da la *LITTERATURA* gnüda schlargiada per ün commember implü.

In seis pled final ha il president scadent, *Clo Duri Bezzola*, manzunà tanter oter il seguaint:

«Hoz nu sarà plü la situaziun economica chi sforza da bandunar almain per ün tempet la patria geografica, ma plütost quella culturala. La cultivaziun dal turissem, cun tuots seis aspets chi glüschan, pissera sgüra qua o là per üna sairada da gala in üna sala d'hotel, ma simils arandschamaints han in prüma lingia character da consum e paschaintan la conscienza impè da tilla inquietar o sdarlossar, eu discuor da quella conscienza litterara chi's nudrischa dal sentimaint cha scriver per rumantsch saja üna chosa necessaria, üna chosa chi cunvain, e l'autur/a nun haja il sentimaint cha la decisiun per la lingua rumantscha as demuossa sco perdatemp.

Ün poet da l'America latina ha dit ch'üna lingua, e cun ella la litteratura, degenerescha, scha seis lecturs nu san plü tilla scriver perquai chi tils manca üna lingua da scrittüra. Eu sun persvas cha la gronda part dals Rumantschs as rechattan in ün stadi tanter las linguas chi probabelmaing as schlova in pac temp a favur da quella chi's demuossa sco plü resistent, forsa il tudais-ch.

Ed ün bel di constattaina cha in fuond da noss'orma eschan amo adüna restats Rumantschs, ma nu stuvain avoir noscha conscienza, scha nus dovrain il tudais-ch per ans dostar per noss'identità.

Unicamaing cun scriver nu salvaina lingua e cultura rumantscha, ma *eir* cun scriver. E forsa vegnan ils temps per scripturas e scriptuors plü difficils in avegnir. Ma temps difficils han adüna eir promovü la resistenza, e scha quella as drizza vers la rasegnaziun, po'la forsa qua o là procurar per üna surpraisa. Sperain insembel cha nus tuots chattan fiduzcha in quella lingua chi porta adüna darcheu inavant noss plects, e cha nus possan restar fidels a noss agens purtrets.»

Linard Bardill es dvantà nouv commember da l'USR. Robert Luzzi es sorti da l'USR.

Ün sincer ingrazchamaint va a meis collegas ed a mias collegas in suprastanza per lur lojalità e lur sustegn d'ürant meis quatter ons da presidi, als revisuors, a la redacziun da la LITTERATURA, a la Cumi-schiun litterara, al rapreschantant ill'Uniun svizra ed a tuot las commembras e'ls commmembers chi han cuntribui a favur da noss'un-iun.

Clo Duri Bezzola, parsura

Suprastanza

<i>President:</i>	Flurin Spescha, Turitg
<i>Cassiera:</i>	Giovannina Brunold, Samedan
<i>Actuar:</i>	Benedetto Vigne, Turitg
<i>Assessur(a)s:</i>	Florentina Camartin, Mustér Jon Nuotclà, Cuir
<i>Giuria litterara:</i>	Francesc Friberg Danis/Tavanasa Rina Steier, Savognin Annetta Ganzoni-Pitsch, Berna Erica Lozza, Horw Arnold Rauch, Cuir
<i>Redacziun «Litteratura»:</i>	Mevina Puorger-Pestalozzi, Turitg Ursicin G. G. Derungs, Vacallo Vic Hendry, Schaffusa Flurin Spescha, Turitg
<i>Represchentant en l'USS:</i>	Ursicin G. G. Derungs, Vacallo

Cuminonza Romontscha radio e televisiun

The logo for CRR (Comitato Romontsch da Radio e Televisiun) consists of the letters 'CRR' in a bold, white, sans-serif font, centered within a solid black square.

Radunonza generala

La radunonza generala dalla CRR ha giu liug ils 20 d'avrel 1991 ad Andeer. Quella ha deliberau las *fatschentas statutaras* e fatg entginas *elecziuns remplazzontas*. Plinavon ei la radunonza vegnida informada davart las *emissiuns romontschas da radio e televisiun*. Enteifer la discussiun han quellas emissiuns obteniu en general ina buna giudicatura.

A caschun dalla radunonza annuala surdat la CRR per regla il *premi da radio e televisiun dalla CRR*. Quei premi vegn accordaus a persunas ni uniuns ed instituziuns sco era a gruppas ch'ei sefatgas meriteivlas per lungatg e cultura romontscha en moda e maniera speciala. Il premi per igl onn 1991 ei vegnius surdaus a *Plasch Barandun*, Veulden, sco undrientscha da sia lavur e prestaziun per lungatg e cultura romontscha duront biars onns en differents secturs en ina vischnaunca, nua ch'il romontsch ei en prighel, ed a *Silvio Camenisch*, Domat, sco renconuschientscha da sia lavur sco sribent ed el senn d'in impuls e d'ina promoziun da sia futura activitad litterara.

Nova posiziun giuridica enteifer la SSR

Igl onn 1979 ha la CRR obteniu sco societad commembra in *status special* cun differents dretgs e differentas obligaziuns d'ina regiun linguistica. Per l'emprema gada ha la concessiun dil Cussegl federal renconuschiu expressivamein alla CRR il *dretg sin in commensurau risguard* concernent las emissiuns romontschas da radio e televisiun. Sin fundament da quella nova posiziun dalla CRR ha il Cussegl federal lu era concludiu igl onn 1983 la cadeina da radio grischuna - romontscha. Quella miglier dalla posiziun giuridica ha possibilitau alla CRR d'augmentar considerablamein las emissiuns romontschas da radio e televisiun. Cun l'entschatta 1984 ei il temps *dallas emissiuns romontschas da radio* vegnius augmentaus da ca. 38 minutas a ca. 2¹/₂ uras per di. Suenter paucs onns eis ei stau pusseivel da contonscher in augment da quellas emissiuns da 2¹/₂ uras a ca. 5¹/₂ uras per di. Naven dall'entschatta 1991 cumpeglia il plan da structura *dallas emissiuns romontschas da radio* ca. 6¹/₂ uras per di. In svilup positiv san ins era constatar el sector dalla *televisiun romontscha*. Igl onn 1990 eis il diember dalla emissiun «SVIZRA ROMONTSCHA» vegnius augmentaus da 12 a ca. 24 emissiuns per onn. Il cuoz dalla emissiun jamnila

«TELESGUARD» muntava igl onn 1980 ca. 10 minutas . El decuors dils onns ha la SSR concediu in augment sin 15 minutas.

En connex cun la discussiun davart la nova structura e la revisiun dils statuts dalla Societad svizra da radio e televisiun (SSR) ha la *CRR proponiu da renconuscher la CRR el sectur dil radio romontsch sco nova regiun linguistica dalla SSR*. Suenter liungas discussiuns e contractivas ha la suprastanza centrala dalla SSR acceptau quella proposta per mauns d'ina revisiun totala dils statuts SSR. La radunonza da delegai dalla SSR ha approbau ils 22 da november 1991 ils novs statuts cun in clar resultat. Cun quella revisiun ei la regiun romontscha arisguard il radio romontsch per l'emprema gada sil scalem sco las regiuns dalla Svizra tudestga, franzosa e taliana. Per la CRR ei quei in fatg d'impurtonza en sia historia da gleiti 50 onns.

Aspects positifs da quella revisiun

La nova posiziun giuridica dalla CRR rinforza era la posiziun dallas emissiuns romontschas. Quei pass ei adattaus da rinforzar la preschientscha romontscha e da dar allas emissiuns romontscha novs impuls. Sco regiun obtegn la CRR plinavon *ina representanza en tuts organs decisivs dalla SSR*. Quei ei in aspect essenzial per il svilup dalla CRR e dallas emissiuns romontschas da radio e televisiun. Sin fundament da quella posiziun cun dapli autonomia che tochen ussa duess ei era esser pusseivel da contonscher el decuors dils proxims onns ils mieds finansials per realisar la gronda part dallas miras formuladas dalla CRR ensemen cun il studio romontsch.

Ord motivs legals e technics eis ei buca stau pusseivel da formar ina regiun autonoma per la televisiun romontscha. Quella resta consequentamein integrada tier la televisiun dalla Svizra tudestga e romontscha (DRS). Ensemen cun il studio regional romontsch vul la CRR contonscher entras ina cunvegna ina sligiazion e collaboraziun che satisfa als basegns ed aspects practics dalla televisiun romontscha.

Considerablas midadas organisatorias

Quella nova posiziun giuridica dalla CRR pretenda considerablas lavurs organisatorias. En emprema lingia ein ils statuts vertents dalla CRR da suttametter ad ina revisiun totala. Ils novs statuts basegnan l'approbaziun dils organs surordinai. Igl entir menaschi ei d'organisar tenor aspects d'ina interpresa. In ton dalla materia ei da normar en in reglament da gestiun. Per part vegnan era cunvegrientschas en da-monda. Plinavon setracta ei d'instradar in post da mediaziun ed ina nova organisaziun per il menaschi finansial.

Fidel Caviezel, parsura

Suprastonza

<i>President:</i>	Fidel Caviezel, Cuera/Sumvitg
<i>Vicepresident:</i>	Cristian Fanzun, Cuera/Tarasp
<i>Actuar</i>	Remi Capeder, Casti
<i>Cassier:</i>	Paul Michael, Cuera/Donath
<i>Assessur:</i>	Peider Ratti, Cuera/Malögia

Cuminanza mussadras rumantschas (CMR)

Il tema principel da l'an 1991 es sto per nus mussedras la revisiun totela da nossa ledscha da scoulina.

Fin la mited meg 1991 s'ho gieu la pussibilted dad inoltrer las propostas per la consultaziun al Departamaint d'educaziun.

Per coordiner noss giavüschs cun quels dad otras organisaziuns, per ex. cun: l'Uniun da magisters, la secziun tudas-cha da mussedras, ils Seminaris da mussedras e.u.i. ho que do discussiuns animedas e bgeras tschantedas.

Als 28 november ho tratto il Cussagl Grand la revisiun totela da nossa ledscha da scoulina.

Tuot noss giavüschs nu sun gniesus accumulieus, però in generel pudainsa esser cuntaitas cun que cha nus avains raggiunt. Uossa sperainsa cha eir il pövel accepta nossa ledscha, giand a l'urna a dir da schi.

Las vschinaunchas haun uossa, e varon eir in avegnir grandas difficulteds da chatter mussedras rumauntschas. Las classas dal Seminari da mussedras sun pel mumaint nempe fich pitschnas. Nus essans vi dal tschercher vias e soluziuns per schoglier quist problem. que chi nun es però simpel.

Il Departamaint d'educaziun organisescha pel 1992 ün cuors per duonnas chi vuessan darcho lavurer sün lur mister d'üna vouta. Chi so scha la nouva ledscha da scoulina güda a schoglier il problem?

Las gruppas respunsablas pel cudesch da chanzuns, versets e gös haun ramasso il materiel vulieu. Uossa stu gnir fat la tscherna, corret, e decis il format dal cudesch. E sprauza funcziuna que uschè ch'el po bainbod gnir do in stampa.

Düraunt la Scuntrada a Laax ho la CMR darcho surpiglio da chürer ils iffaunts. Displaschaivelmaing sun gniesus fich pochs. A Scuol d'eiran las mussedras surdumandedas, intaunt cha a Laax vaivans adüna be 3–5 iffaunts a la vouta. Per nus es que natürelmaing greiv dad elavurer ün program scha'l numer d'iffaunts variescha telmaing d'üna vouta a l'otra.

Per glivrer mieu rapport vuess eau ingrazcher cordielmaing a tuot quels chi sustegnan in ün u l'oter möd la CMR e cun que eir nossas scoulinas rumauntschas.

Mirta Hartmann, presidenta

Suprastanza

<i>Presidenta:</i>	Mirta Hartmann, Silvaplauna
<i>Vicepresidenta:</i>	Alice Ardüser, Flem-Vitg
<i>Actuara:</i>	Sora Florentina Camartin, Mustér
<i>Chaschier:</i>	Daniel Manzoni, Segl
<i>Assessura:</i>	Barbara Rupp, Laax
<i>Revisuras da quint:</i>	Sora Veronica Albin, Glion Mirta Lombris, Alvaneu-Dorf
<i>Cusgliedra da lingua:</i>	Anni Tscharner, Zernez

